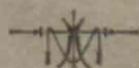


ԱՐՄԵՆ ՇԻՏԱՆԵԱՆ

ԹԱՓԱՌԱԿԱՆ ՀԱՅԸ



Տպ. կ. 80 Եկեղեց



Hayrabédian
PEINTRE - DECORATEUR
78, RUE DES HOSTERS
St-OUEN (SEINE)
CLL. 80-88

ԹԱՓԱՌԱԿԱՆ ՀԱՅԸ

Հայրենիք հայություն
պահպան հայություն
Հայություն

891.50

Ը 63

ԱՐՄԷՆ ՇԻՏԱՆԵԱՆ

1953

ԹԱՓԱՌԱԿԱՆ ՀԱՅԸ

(ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ԱԶԳԱՅԻՆ ՎԵՐ)



Տպարան

ԳՐԱՏՈՒՆ

Կ. ՏՕՆԻԿԵԱՆ

Rue Nahr (St. Michel)

Beyrouth — Liban

1953

Պ Ա Շ Տ Ե Լ Ի Հ Օ Ր Ս
Ս Ա Ր Գ Ի Ս Շ Ի Տ Ա Ն Ե Ա Ն - Ի
Ա Ն Մ Ա Հ Ց Ի Շ Ա Տ Ա Կ Ի Ն



Հայր իմ,

Քու անմռուանալի յիշատակիդ և որ կը նուիրեմ իմ
այս դուզնաքեայ աւխատութիւնս:

Երե՝ բախտին չարաղես բերմամբ՝ չը կրցի քու անքուք
զերեզմանիդ վրայ Տար մ'անզամ դնել եւ կը բոլում մայ-
րաքաղաքի արուարձաններէն մէկուն զերեզմաննօցին ան-
կիւնը, քո՞ղ «Թափառական Հայուն» տաքապանքը պատկե-
րացնող յիշատակարանս քու մահարձանդ ըլլա՛յ ինձի համար:

Որդիդ
Ա. Շ Ի Տ Ա Ն Ե Ա Ն

Վառնա, 14 Յունուար 1914

Պուլկարիս

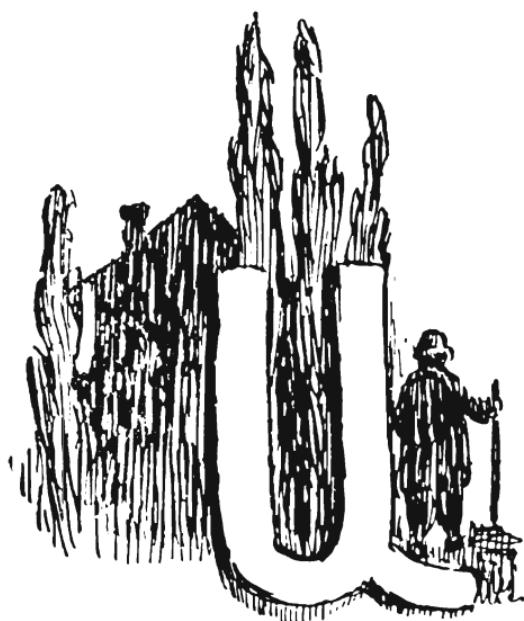


Այսօր կաւարտեմ «Թափառական Հայր» վեա
քղբատառով եւ յանձնարարեալ ձեզի կը դրկեմ անմի՛
Այս երկասիրութիւնս իմ ամենէն սիրած եւ ամենէն
գուրզուրանքովս ստեղծուած վեպս է, զոր երբէք ու-
ըլլամ, իմ ալ բաղձանքս և բոլոր հեղինակութիւն
լոյս ընծայուին ու չմնան տարագրութեան անկիւննեւ-
ւած՝ ինծի պէս: Եթէ բաղդը գրկեց զիս հայրենեաց
ներս առնելէ, գօնէ՛ երկերս ձեր միջոցաւ կը տար
ու իմ անկեղծ զզացումներս կարտայայտուին իրենց յ
ցիշ պատկերացումներով: Այս և եղած մխիթարութի
այս պիտի ըլլայ, ցորչափ ցուրտ հողը չծածկէ զերեզս
Ա. ՇիՏԱՆԵԱՆ

ԹԱՓԱՌԱԿԱՆ ՀԱՅԸ

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

ԳԼՈՒԽ Ա.
ԱՐԻՒԽԱԼԻ ԱՊԱՐԱՆՔԸ



մպամած ու չափա-
զանց ցուրտ գիշեր
մըն էր։ Գիշերապա-
հին ճոկանը ժամը 5
կը զարնէր։

Այդ պահուն, վա-
նայ Այգեստան կոչ-
ուած արուարձանին
մէկ անկիւնը բարձ-
րացող հոյակապ ա-
պարանքի մը մէջ, յիսունն անցած, միջահասակ, յաղ-
թակազմ ու դժպհի կերպարանքով պաշտօնատար մը նըս-
տած էր ու խռովատանջ վիճակ մ'ունէր։

Այս մարդը վանայ բռնակալ վալին էր և թահիր
փաշա կը կոչուէր։

Ժամերո՛վ իր հրաշագեղ դահլիճին մէջ մենախօ-
սելէ ետքը՝ յանկարծ ոտքի ելաւ ու բացագանչեց։

— Անիծած... ի՞նչ սպառնալիք որ ըրի, անօտուտ եղաւ։ Կարծես թէ բռնութիւնս աւելի խստացուց զինքը։ Կը վախնամ որ ասանկով վերջ մը պիտի տայ իր կեանքին։

Ու յետոյ բացտւ քովընտի դուռ մը, յառաջացաւ այն միջանցքն որ կը բաժնէր իր յարկաբաժինը կանանցէն, և մտաւ ննջասենեակ մը։

Հո՛ն, այդ քստմնելի յարկին տակ, բազմոցի մանկիւնը, սմքած կը մնար գեռատի աղջիկ մը, որ հազիւ տասնութր տարու կար։ Տխուր էր ան ու աչքերէն հոսող արցունքը չէր կրցած ծածկել։

Փաշան դիակեց... անոր կերպարանքին վրայ արտայայտուած բովանդակ դառնութիւնը գիտեց։ Ու զգաց որ ներքին վրդովր կը չարչրկէր զինքը, զգաց որ հոգեկան անզուսապ գորովանք մը կը համակէր իր էութիւնը, մէկ խօսքով՝ զգաց որ իր զէմ դանուող էակը սուրբ մընէր, ու ինքը՝ մեղապարա չարակործ մը։ Հետեաբար՝ կեցած տեղէն քայլ մը առնելու չէր համարձակէր կը դողար բոլոր մարմնով և որչա՛փ կը ջանար պաղարիւն ցուցնել ինքզինքը, գարձե՛ալ կերպարանքին ահաւոր երեսութը չէր կրնար ծածկել։

Մանկամարդ աղջիկը կանզնած էր ոտքի վրայ ու մտախոհ նայուած քով մը կուսակալին դէմքը կը դիմէր։

— Ինծի նայէ՛, նունուֆարս, ձայնեց Փաշան խանդաղատարի շեշտով մը, մինչե՞ւ երբ տխուր պիտի տհանեմ քեզ...։

— Մինչե գերեզմա՞նո... մի մնջեց մանկամարդ աղջիկը—որուն նունուֆար անունը տուած էր կուսակալը։

Պատճառը... միթէ յիմարութիւն չէ՞ այդ մտածումդ։

— Ամենեին։ Յիմարութիւն չէ։ Ընդհակառակը՝ յիմարութիւն է, երբ դեռ կենդանի եմ, դեռ անպատիւ կեանքիս մէջ կը քաշկոտեմ օրերս և դեռ սիրտ կ'ունենամ բառ մը, խօսք մը փոխանակելու ձեզի հետ։



Հոն, այդ խօսմնելի յարկին տակ բազմոցի մը անկիւնը
սմբած կը մնար դեռասի աղջիկ մը.

— Մտածէ՞... կամ ըսելիքներդ չես գիտեր. Նունութարս, կամ թէ չես հասկնար զանոնք:

— Ես ըսելիքներս գիտեմ ու կը հասկնամ զանոնք, փաշա էֆէնտի՛. բայց...

— Նունութար չկրնալով շարունակել, սկսաւ դառնապէս արտասուել: Անոր կերպարանքին տիրութիւնը ժանգուի մ'երեւոյթն առաւ, և հոգիէն պոռթկացող կսկիծը ցնցեց բովանդակ էութիւնը:

— Տէր Աստուած... վրայ բերաւ կուսակալը նոյն գորովալի ձայնովը, արտասուելէւ ի՞նչ ունիս, երբ երջանկութեան մը մէջ կը լողաս և ապարանքս քուկդէ է:

— Այն երջանկութիւնը՝ զոր տուած ես ինծի, ա՛ռ. չեմ ուզեր զայն, պոռթկաց նունութար՝ զայրոյթի շարժումով մը: Ո՞հ, ինչպէս չես հասկնար թէ քու ապարանքդ շատ չանցած իմ գերեզմանս պիտի ըլլայ: Ի՞նչպէս չես տեսներ թէ այս անիծեալ յարկը մատաղ կեանքըս ծծեց...:

— Միւնոյն խօսքերդ են որ կը կրկնես ինծի: Ես ձանձրացայ զանոնք մտիկ ընելէ: Գիտես որ այստեղ պիտի ապրիս, ինչո՞ւ չես ուզեր վարժուիլ: Միթէ քի՞չ փառք է քեզի, երբ սպասուհիներդ մէկ կողմէն, ճարիէներդ միւս կողմէն քու հրամանիդ պիտի սպասեն...

— Այդ փառքը... օ՞հ, այդ փառքին ես աչք չունիմ, փաշա էֆէնտի՛: Տա՛ր, կը պաղատի՛մ, տար զիս իմ ծննդավայրս... տա՛ր արիւնով ողողուած գերեզմանատունն, ուր ծերունի հայրս ու մայրս ցուրտ հողի մը տակ կը ծածկուին... տա՛ր որ համբուրեմ անոնց անչուք շիրմին հողը...: Այս է՝ կը պահանջեմ ձենէ...:

Հապա Ասլա՞ն... անոր վրայ չես մտածե՞ր, առարկեց Փաշան՝ նայուածքը շեշտակի նունութարին աչքերուն մէջ խօրասուզելով:

Մանկամարդ աղջիկը ցնցուեցաւ և բոլոր մարմնով
սկսաւ դողալ։ Վալի Փաշան պաշտելի անուն մ'արտա-
սանած էր, որուն յիշատակովը կ'ապրէր ան։

— Ինչո՞ւ լռեցիր, յարեց չարամիտ պաշտօնատա-
րը։ Կ'արծեմ թէ՝ վատի մ'անունը դուն ալ չես ուզեր
տալ, այնպէս չէ՞……

— Վատ մը չէր ան... ժխտեց Նունուֆար իսուո-
վատանջ ձայնով մը։ Վա՛տ անոնք էին որ անխղճօրէն
անոր արիւնը մտան։



ԹԱՀԻՐ ՓԱՇԱ

— Տէրութեան մը հանդէպ դաւողը վատ մըն է և անկից աւելի ստորին չարագործ մը չկրնար ըլլալ: Դուն ասիկա գիտնալու ես, Նունուֆարս: Նայէ՛, այնքա՞ն անմեղներ զոհուեցան... ո՞վ է պատճառը...

— Ո՞վ է պատճառը, գոչեց մանկամարդ աղջիկը:

— Այդ քու չարագործ Ասլանդ էր. հետեաբար, ո՛չ թէ անոնց համար սէր մը պահելու, այլ անէծք մը յեղյեղելու ես ամէն ժամանակ: Հաւատա՛, այդպիսի չարագործներու երեսէն է որ բովանդակ երկիրը զինուորական շղթայի տակ առնուած է: Գնա՞... մաիկ ըրէ՛... անպատճառ ծնողացդ ուրուականը գանոնք կ'անիծէ:

— Կը ստե՛ս... այդ ուրուականը քեզ է որ կ'անիծէ, բացայայաց նունուֆար վրէժխնդրական շեշտով մը:

— Նայէ՛... երբ կ'ըսեմ թէ ըսածներդ չես հասկընար, առարկեց կուսակալը, չես ընդունիր. հիմակ իրաւունք չունի՞մ այդպէս մտածելու: Միթէ կը վայե՞լէ սիրոյս փոխարէն այդ նախատանքդ: Ինչո՞ւ ոտնակոի կ'ընես ա՛յն բոլոր երջանկութիւններդ զոր քեզի համար պիտի պատրաստեմ:

— Երջանկութիւննե՞րդ... երջանկութիւննե՞րդ ըսիր, փաշա էֆէնտի՛: Որո՞նք են այդ երջանկութիւններդ... միթէ բռնութեան տակ երջանկութիւն կ'ըլլա՞յ:

— Քու վրադ բռնութիւն չկայ, այդ խօսքը կ'ընես ինձի:

— Բռնութիւն չէ՞ այս արիւնալի ապարանքիդ մէջ արիւնէ արցունք քամելս, բռնութիւն չէ՞ սիրելիներուս ուրուականովը տառապիլս. ըսէ՛ք, պատասխանեցէ՛ք. ի՞նչ կ'ըսէ ձեր խիղճը, ի՞նչ կ'ըսէ ձեր Աստաւածը...

Փաշան քարացած կը մնար, ինչպէս մէկը պատգամ մը կը լսէ երկնքէն ու սահմոկած վիճակով մը ի՞նչ պատասխանելը չի գիտեր:

Ո՛չ, կը զգար թէ աներևայթ ձեռք մը իր կոկորդը կը ճգմէր ու ինքը բառ մը, խօսք մը, միակ բացատրութիւն մը չէր ունենար իր դէմ դիւցաղնուհիի մը պէս կանգնող մանկամարդ գերուհիին ըսելու։ Հետեաբար քայլ մը յառաջանալու չէր համարձակեր։

— Փաշա՛... յարեց Նունուֆար խորունկ ատելութիւն մը արտայայտող ձայնով մը, փաշա՛, նայէ՛ երկինքը, նայէ անդամ մը, այս քու արիւնալի ապարանքոդ շատոնց իմ գերեզմանս պիտի ըլլար, եթէ չի խարէիր զիս, եթէ...»

Ու չի շարունակեց։ Զայնը խեղդուեցաւ ու ինքը դողդղալով ինկաւ բազմոցին անկիւնը։

Կուսակալը մօտեցաւ ու Նունուֆարին ձեռքը բըռնկելով, գորովկեց։

— Կը տեսն՞ես... բոլոր տտուապանքներդ դուն կ'ընես քեզի։ Թո՛ղ այդ պարապ մտածումներդ։ Ես քեզ չեմ խարեր։

Խոստումս պիտի կատարեմ անպատճառ։ միայն թէ...»

— Գիտե՛մ... ցնցուեցաւ Նունուֆար իր չարչարուած վիճակովը, դուն այն ատեն խոստումդ պիտի կատարես, երբ զիս գերեզմանը դրած ես։

— Ո՛չ, կը սխալիս... ըսել կ'ուզէի թէ խոստումս պիտի կատարեմ ա՛յն պայմանով որ դուն իմս ըլլաս... դուն այս ապարանքին իշխանուհին մնաս։

Նունուֆար գերագոյն շարժում մ'ըրաւ ու աչքերը սեւեռելով Վալի Փաշային վրայ, բացագանչեց։

Ո՛չ... քուկդ չեմ կրնար ըլլալ... քուկդ չեմ կրնար ըլլալ, որովհետեւ ձեռքերէդ արիւն կը կաթի, աչքերդ ոճիրներու վրայ բացուած են և խիզճ ըսուած բանը քու մէջդ գոյսութիւն չունի...։ Եւ ինչպէ՞ս պիտի կրնայիր հաւատալ՝ թէ իմ էութիւնս քեզի համար հաւմակրութիւն կ'ունենայ, երբ վայրագութիւններդ ամէն